

Avrasya'da Ayrılıkçı Hareketlerin Jeopolitiđi

EMİN GÜRSSES

Prof. Dr.
Uluslararası İlişkiler Bölümü,
Sakarya Üniversitesi ve Yeditepe Üniversitesi

Gürses, Rize'de doğdu. Rize Lisesi'nden mezun olduktan sonra Eğitim Enstitüsü (1975-1977), Marmara Üniversitesi (1980-1984), Hammersmith & West London College (1985-1987), Kuzey Londra Politeknik (1988-1989) ve Londra Üniversitesi'nde (1990-1991- SOAS, Birkbeck College ve LSE) Boğaziçi Üniversitesi (1991-1995), L.S.E (1992-1994) siyaset bilimi, gelişme ekonomisi ve uluslararası ilişkiler dallarında lisans, yüksek lisans ve doktora öğrenimi gören Gürses, 1997-1998 akademik dönemlerinde İstanbul Üniversitesi SBF Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde doktora dersleri verdi. 1998-1999 akademik yılından bu yana ise Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde ve Yeditepe Üniversitesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Makaleleri arasında; 'Uluslararası İlişkilerde Paradigmalar', 'Avrasya'da Jeopolitik Rekabet', 'The Rise and Fall of Violent Kurdish Nationalism in Turkey', 'NATO ve Büyük Ortadoğu Projesi', 'MacKunderci Jeopolitik', 'ABD Dış Politikasında Realizm ve İdealizm' basılmıştır. Kitapları arasında, Milliyetçi Hareketler ve Uluslararası Sistem; Ayrılıkçı Terörün Anatomisi: IRA, ETA, PKK; İnsan Hakları Diplomasisi; Yeni Ortadoğu Haritası; Uluslararası İlişkiler: Teori-Pratik; mevcuttur.

ÖZ

Tarihsel olarak global hegemonya mücadelesinde, coğrafi güç merkezlerinin belirli dönemlerde yer değiştirdiği görülmüştür. 15. ve 16. yüzyıllarda deniz ticareti ve deniz gücü dünya çekim merkezini Batı coğrafyasına taşımış ve Asya durgunluk dönemine girmiştir. Gücün bir bölgeden başka bir bölgeye geçişi üretimin-ticaretin ya da ticaret yollarının kontrolünün el değiştirmesiyle doğrudan bağlantılı olduğu görülmüştür. 20. yüzyılın son çeyreğinde dünya ekonomisindeki dinamizm, yeniden Asya'ya doğru bir kayış göstermiş, Batı merkezli güçlerin, bu gelişmenin önünü kesmeye çalıştıkları dikkati çekmiştir. Güç merkezinin Asya coğrafyasına kaymasının engellenmesi için sürdürülen yoğun çaba, 20. yüzyılın son çeyreği ve 21. yüzyılın ilk çeyreğinde Avrasya coğrafyasında yoğun bir rekabete dönüşmüştür. Bu rekabette taraf olan güçler kendi konumlarını korumak ve rakiplerin önünü kesmek için öne çıkma potansiyeli yüksek olan ülkelerin iç işlerine değişik biçimlerde müdahalede bulunma çabaları olarak yıkıcı faaliyetleri (subversive activities) öne çıkarmışlardır. Benzer yıkıcı faaliyetlere karşı direnebilen güçler yeni kurulacak olan uluslararası sistemde kendilerine etkin bir yer edilebileceklerdir. Günümüzde en önemli yıkıcı faaliyetlerden biri olarak öne çıktığı görülen ayrılıkçı hareketlerin yarattığı istikrarsızlık, hegemon güçlerce rakiplerin sistemdeki hegemonya yarışından dışlanmasının önünü açmak için kullanılmaya çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Avrasya, hegemonya mücadelesi, jeopolitik, uluslararası sistem, yıkıcı faaliyetler.

FARKLI SÜREÇLERDE DEĞİŞİK BOYUTLARDA yaşanan global hegemonya mücadelesinde, bir coğrafyada yer alan devlet ya da devlet gruplarının gücü/kontrolü kaybetmesi, bu gücün/kontrolün çoğunlukla diğer bir devletin/devletler grubunun bulunduğu coğrafyanın etki alanına girmesine yol açmıştır. Gücün bir coğrafyadan başka bir coğrafyaya kaymasının temelinde üretimin-ticaretin ya da ticari yolların kontrolünün el değiştirmesi yatmaktadır. Üretimi/ticareti ya da ticari yolların kontrolünü elde tutan coğrafi birimlerde yer alan ülkeler, dünya sisteminde liderliği de ellerine geçirmişlerdir. Bu hegemonya mücadelesinde Doğu'nun gücünü kaybetmesi sonucu 14. yüzyıl sonlarında bu gücün Batı'ya

kaymasına doğru bir süreç gözlenmiştir. 15. ve 16. yüzyıllarla birlikte deniz gücü, deniz ticareti dünya çekim merkezini batıya taşımış ve Asya durgunluk dönemine girmiştir. İbn-i Haldun'un 14. yüzyılda yaptığı tanımlamasına benzer bir yükseliş ve düşüş yaşanmış ve hegemonya yarışında bir gücün bıraktığı boşluğu başka bir güç doldurmuştu (Haldun, 1990).¹ Prof. P. Kennedy bu yaklaşıma benzer bir görüşü 20. yüzyıldaki gelişmeleri gözlemleyerek ileri sürmüş ve rekabet sonucu bir hegemon gücün başka bir güce yerini bırakma eğilimi gösterdiğini ileri sürmüştü (Kennedy, 1989). Abu-Lughod'a göre ise Doğu'nun gerilemesiyle birlikte Batı'nın yükselişinin yolu açılmış, 17. yüzyılda Merkezi

¹ Bazı sosyologlarca sosyolojinin öncüsü ve tarih felsefesinin kurucusu sayılan İbn-i Haldun (1332-1404), toplumların-devletlerin yükselişi ve çöküşü üzerine düşünceleriyle bu konuda 20. yüzyılda teoriler geliştiren bir çok akademisyenin araştırmalarına ışık tutmuştur. Ayrıca süreç için bkz., Gills & Frank, 1996a; Frank, 1978.

Asya-Anadolu-Akdeniz hattı, dünya sistemindeki merkeziliğini Batı'ya kaptırmış ve Merkezi Asya durgunluğa terkedilmişti (Abu-Lughod, 1989:338).²

20. yüzyılın son çeyreğinde, dünyadaki stratejik kaynakların yer aldığı coğrafi alanların kontrolü için sürdürülen askeri-siyasi ekonomik rekabette, Avrasya jeopolitik rekabet alanlarının ortaya çıkmasıyla yeni bir süreç başlamıştır.

20. yüzyılın son çeyreğinde dünya ekonomisindeki dinamizm Asya'ya doğru bir kayış göstermiş (Dicken, 1998:68; Hoge Jr., 2004) batı yarımkürede Amerika Birleşik Devletleri-İngiltere; Avrupa coğrafyasında Almanya; Batı Asya'da Rusya Federasyonu, Doğu Asya'da Çin merkezli güç merkezleri yapılanması öne çıkmıştır (Schaffer, 1998; Pant, 2004; Achcar, 2004; "Russia/China/India Axis", 2005:8). 2. Dünya Savaşı sonrası yaşanan Soğuk Savaş döneminde belirli coğrafyalarda hegemon güç olarak en önemli mali yarar sağlayan ülke olan ABD ve seçkin müttefikleri (İngiltere, İsrail gibi) hegemonyasını kaybetmemek için yeni politikalar geliştirmeye çalışmaktadır. 1992 tarihli Pentagon raporunda da bir risk olarak gösterildiği gibi alternatif güç merkezlerinin ortaya çıkmasından endişe edildiği görülmekte ve ABD stratejisinin gelecekte potansiyel global rakip olabileceklerin ortaya çıkmasını engellemeye odaklanmasının gerekliliği ifade edilmektedir (Tyler, 1992; The New York Times, 1992). ABD'ye ekonomik alanda alternatif olabilecek ülkelerin özellikle enerji

kaynaklarının ve taşıma yollarının bulunduğu coğrafyalarda etkinlik sağlama çabalarında yıkıcı faaliyetlere ve özellikle ayrılıkçı grupların kışkırtılmalarına açık ya da örtülü destek verme çabaları öne çıkmıştır.

Jeopolitik Rekabetin Boyutları

20. yüzyıl başlarında coğrafya ve politika arasındaki ilişkiyle yakından ilgilenen Batı emperyal anlayışydı (Hudson, 1977). Soğuk Savaş döneminde ABD ve Sovyetler Birliği merkezli bir yapılanmanın dünyadaki stratejik kaynaklar ve coğrafyalar üzerindeki kontrol mücadelesi söz konusuydu. Soğuk Savaş döneminde bu iki devletin kontrol ettiği ana coğrafyalar iki temel birimin varlığını ifade etmekteydi (Cohen, 1973; Cohen, 1992). Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Moskova kendi coğrafi alanının kontrolünde zorluklarla karşılaşmış ve bu coğrafya ABD'nin bölgesel jeopolitik alt birim alanına bitişik hale gelmiştir. Moskova'nın "Yakın Çevre"si, açılan yeni pazarlar üzerindeki yarış nedeniyle Washington'un da çıkar alanı içerisine girmiş ve ABD'nin de "Yakın Çevre"si haline gelmiştir. Bu gelişme, yoğun bir global jeopolitik rekabet sürecinin önünü açmıştır.

20. yüzyılın son çeyreğinde, dünyadaki stratejik kaynakların yer aldığı coğrafi alanların kontrolü için sürdürülen askeri-siyasi-ekonomik rekabette, Avrasya jeopolitik rekabet alanlarının ortaya çıkmasıyla yeni bir süreç başlamıştır. Jeopolitik tartışmalar büyük oranda, Soğuk Savaş döneminde özellikle ABD ve Sovyetler Birliği'nin dünyadaki stratejik kaynaklar üzerindeki kontrolü konusundaki jeopolitik rekabeti anlatmaktaydı (Mamadough, 2000; Taylor, 1993:330; Tuathail, Dalby & Routledge, 1998; O'Sullivan, 1986).³

² Ayrıca bkz., Frank, 1990

³ Coğrafya ve politika arasındaki ilişki konusunda farklı bir yaklaşım için bkz., O'Loughlin, 2000.

21. yüzyılın ilk çeyreğinde ise, Avrasya coğrafyasında ortaya çıkan yeni gelişmeler bu coğrafyadaki jeopolitik rekabetin yükselmesine yol açmıştır. Bu coğrafyanın kontrolü konusundaki rekabette var olmak ve jeopolitik alanları kontrol etmek isteyen devletler bu süreçte hangi yöntemlerin kullanılması gerektiği ve bunların öncelikleri konusunda yoğun bir arayış içerisine girmişlerdir. Yine özellikle Avrasya coğrafyasında ortaya çıkan bu siyasi belirsizlik süreçlerini bir fırsat olarak gören bazı ayrılıkçı liderlerin uluslararası destek bulmak amacıyla harekete geçmeleri dikkati çekmiştir.

Avrasya'yı dar anlamda birkaç Orta Asya ve çevresindeki ülkelerle sınırlamaya çalışan bazı görüşlere rağmen, Çin ile Ukrayna-Romanya-Macaristan arasındaki bölgeyi Avrasya içerisine alan araştırmalar da mevcuttur (Abu-Lughod, 1989:343-345; Hambly, 1969:xi; Adshead, 1993:3). Bu görüşler Avrasya coğrafyasını dünya tarihindeki işlevi itibarıyla tanımlamaktadırlar. Gills ve Frank (1996b: 86) ise Avrasya'yı dünya sistemindeki rolü itibarıyla Çin, Hindistan, Pers İmparatorluğu ve Roma İmparatorluğu coğrafyası ile birlikte ele almışlardır. Gerçekte, dünya sistemindeki tarihsel işlevi göz önünde bulundurulduğunda Avrasya'nın çerçevesi olarak Çin-Hindistan-Rusya Federasyonu-Türkiye hattı içindeki coğrafyanın göz önüne alınması uygun olacaktır.

Mart 2000'de Güney Asya'yı ziyaret eden dönemin ABD Devlet Başkanı B. Clinton, ziyaretinden önce yaptığı açıklamada bölgenin gelecek 50 yılda dünyanın en yüksek ekonomik potansiyeline sahip olacağını açıklamıştı (L. A. Times, 2000).⁴ Çin gibi ülkelere karşı insan hakları ve demokrasi üzerinden baskı kurma

faaliyetleri sürdürülürken, Prof. J. K. Galbraith (1999: 15) "Çin'de Batı türü bir demokrasi yoktur, fakat Çin 1 milyardan fazla insanın temel ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir" diyordu.

Dönemin ABD Başkanı Jimmy Carter'ın (1977-1981) Ulusal Güvenlik Danışmanı Z. Brzezinski (1997a: 23), Rusya ve Çin gibi ülkeleri Amerikan hegemonyasına karşı tehdit olarak görmektedir. Rusya ve Çin'in Avrasya'da potansiyel rakip olarak görüldüğü sıkça ifade edilmektedir (Achcar, 1998:103).

Merkezi hegemon ülke(ler), büyük bir oranda hakimiyet kurdukları uluslararası sistemde, eğer bir ayrılıkçı hareket istikrarı tehdit etmiyorsa, belirli bölgelerde ulusal sınırların kendi çıkarlarına uygun olarak yeniden çizilmesine göz yumabilmektedirler.

Soğuk Savaş sonrası yeni ortaya çıkan Türkmenistan ve Kazakistan coğrafyalarındaki gaz ve petrol rezervleri üzerinde etkinlik sağlamada zorlukla karşılaşan ABD, özellikle ABD'deki 11 Eylül 2001 saldırısı sonrasında, Hazar havzasındaki kaynaklarının Rusya üzerinden batıya, Çin üzerinden doğuya, İran üzerinden güneye, kendisi dışlanarak taşınmasını engelleme çabası içerisine girmişti.⁵

ABD, bu hedefe yönelik olarak, 20. yüzyılın son çeyreğine damgasını vuran bir strateji uygulamış ve ayrılıkçı-etnik-dinsel kart kullanarak Avrasya'da belirli alanların kontrolünü ele geçirmeyi amaçlamıştır. Washington yönetiminin jeopolitik sorunlarını çözümü sürecinde "kontrollü" istikrarsızlığa başvurduğu; bunu he-

⁴ ABD eski Dışişleri Bakanı James Baker da bu coğrafyayı dünyanın en dinamik bölgesi olarak nitelendirmektedir. bkz., "Baker to Talk", 1996.

⁵ Alternatif boru hatları konusunda bkz., Amirahmadi, 2000; Miles, 1999.

gemonyasını sürdürme çabası önündeki engelleri kaldırmakta kullandığı ve bu amaçla doğrudan (askeri v.s.) ya da dolaylı (ayrılıkçı grupları v.s. kullanılarak) müdahalelerde bulunduğunu; gerekli olduğunda iç istikrarsızlıkları müdahalede bir meşruiyet sağlama bahanesi olarak kullandığı bilinmektedir (Escobar, 2002).⁶

Soğuk Savaş sonrası, toplumsal ve uluslararası sistemde meydana gelen belirsizlikler, bazı ayrılıkçı-etnik grup liderleri tarafından toplumsal mobilizasyonu sağlamak için bir fırsat ve eğer mümkünse uluslararası destek sağlayarak kendi devletlerini kurabilecekleri bir ortamın varlığı olarak görülmüştür.

Merkezi hegemon ülke(ler), büyük bir oranda hakimiyet kurdukları uluslararası sistemde, eğer bir ayrılıkçı hareket istikrarı tehdit etmiyorsa, belirli bölgelerde ulusal sınırların kendi çıkarlarına uygun olarak yeniden çizilmesine göz yumabilmektedirler. Burada esas amaç, var olan (ya da potansiyel) pazarın kontrolünü ele geçirmek veya hisse kapmak için bir faaliyet içerisine girmektir.

Deneyimler göstermektedir ki, ayrılıkçı-etnik hareketler nedeniyle meydana gelen ayrılıkçı etnik anlaşmazlıkların/sürtüşmelerin yarattığı istikrarsız ortam, hegemon ülke ve müttefiklerinin ekonomik, stratejik vs. çıkarlarını ulusal ve uluslararası düzeyde tehdit ederse, bu ülkeler doğrudan ya da dolaylı müdahale etmek için uygun ortam kollarlar. Eğer müdahale, arzu edilen sonuca ulaşmada olumlu bir katkı yapabilecekse böyle bir müdahale kaçınılmaz olabilmektedir (Touval, 1992:272; Daalder, 1996).

Ayrılıkçı-etnik hareketler, genellikle hesaplanmış ekonomik, siyasi nedenlere dayanarak dış devletlerin müdahalesini davet ederler. Artan iletişim imkânlarını kullanarak, desteklerini alabileceklerini düşündükleri hükümet ve hükümet dışı örgütlerin dikkatlerini çekmeyi amaçlarlar (Premdas, 1991:13).

Sovyetler Birliği'nin 1991'de dağılmasından sonra, bu coğrafyada ABD hegemonyasının önündeki engeller azalmış ve Washington hegemonya için rekabet eden diğer ülkeleri dışlama yoluna gitmiştir. Frank ve Jaber'e (1991: 46) göre, Ortadoğu'ya ABD ve onun müttefiklerinin müdahalesi, zengin petrol yataklarının bulunduğu bölgelerde ABD hegemonyasını korumayı ve sürdürmeyi amaçlamaktaydı. Bu bölge dünyanın en önemli petrol yataklarını barındırmakta ve buradaki ülkelerin gelirleri batı ülkelerinin ekonomileri için büyük bir önem arz etmekteydi (MEED, 1985: 39).⁷

Böyle bir bölgenin kontrolü uluslararası hegemonyanın devam ettirilmesi için elzemdi. Ortadoğu'da petrol üreten bazı ülkeler, dünyanın en önemli silah alıcısı olarak savunma hizmetleri ve malzemelerini yine çoğunlukla batılı pazarlardan sağlamaktadır (Anderson & Rashidian, 1991:55-71; Smith, 1990:13-15; Wright, 2003). Ortadoğu'daki ülkelerin gelecek yıllarda silahlanmaya milyarlarca dolar harcayacakları gerçeği, Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle zor durumda kalan batılı savunma sanayilerine ve dolayısıyla ekonomilerine sağlayacağı katkıyı göstermesi açısından önemlidir (MEED, 1995a:12; MEED, 1995b:5).⁸

⁶ Vidal, "11 Eylül böyle bir meşruiyet sürecinin başlangıcı olarak da görülebilir" diyor. Bkz., Vidal, 2002.

⁷ Almanya'nın İran ve Suudi Arabistan'a ihracatı yıllık 3 milyar dolara ulaşmıştı. Bkz., MEED, 1984: 62. 1980'den 1984 ortalarına kadar, Fransa'nın Irak'a silah satışı 5 milyar dolara ulaşmıştı. Bkz., İsmail, 1986: 194. İran ile Irak arasında 8 yıl süren savaş sırasında Irak silah alımlarına 178 milyar dolar harcadı. İran'ın silah harcamaları ise 81 milyar dolar olmuştur. ABD ve İngiltere, Irak'a silah satışında lider ülkelerdi. Bkz., Gibson, 1990: 8-9.

⁸ Körfez Savaşı sonrası 1993 yılında ABD'nin en büyük silah satışı anlaşması Suudi Arabistan ve Kuveyt ile olmuştur. Suudi Arabistan McDonnell Douglas şirketinden 9.5 milyar dolar tutarında savaş uçağı sipariş etmiştir. Kuveyt ise General Dynamics firmasıyla 2.2 milyar dolarlık savaş tankı satın alma anlaşması yapmıştır. bkz., Johar & Bahgat, 1995:180.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle, 1990'lı yıllarda Sovyetler Birliği'nin bir rakip olmaktan çıkması ile ABD'nin Irak'a müdahalesi karşısında önemli bir engel kalmamıştır. ABD, toplumsal, bölgesel ve uluslararası bazı müttefiklerinin desteğiyle hegemonyasını devam ettirmeyi başarmış, gerekli gördüğünde ayrılıkçı-etnik grupları destekleyerek Kuzey Irak'ta olduğu gibi, bir Kürt bölgesi yaratabilmiştir. Washington bunu yaparken, toplumsal ve uluslararası konularda ne tür bir seçim yapılması gerektiğine ekonomik, askeri ve jeopolitik hesapları göz önüne alarak karar vermiştir. Fakat, yerel, bölgesel ve uluslararası faktörler ABD'nin istediği türden bir yapılanmanın oluşturulmasının önünde engeller oluşturmuştur (Beşikçi, 1990:189).

Ayrılıkçılığın Çıkmazı

20. yüzyılın sonlarında yükselen ayrılıkçı-etnik hareketler göstermiştir ki; toplumsal, bölgesel ya da uluslararası sistemdeki bunalımlar, ayrılıkçı liderler açısından iç ve dış destekleri organize ederek kendi yararına kullanmak için uygun bir ortam sağlamıştır (Heraklides, 1992:40-42). Soğuk Savaş'tan sonra bazı devletler ve örgütler, azınlıkların insan haklarının savunulmasıyla daha önceleri tanık olunmayan bir yoğunlukla ilgilenmeye başladılar. Bu devlet ve örgütler, bu konunun, özellikle Avrasya coğrafyasında kendileri için yaratabileceği imkânları değerlendirebilmek için yoğun bir çaba içerisine girdiler (Malek, 1989). Körfez Savaşı sonrasında olduğu gibi, bu coğrafyada yaşanan gelişmeler birçok ayrılıkçı-etnik hareketlerin uluslararası platformlara taşınmasına yol açtı (Gunter, 1993:313; Freedman, 1991:201-202; Bölük-başı, 1991; The Times, 1991; International Herald Tribune, 1991; The Sunday Times, 1991; Newsweek, 1991). Uluslararası barış ve güvenli-

ğe katkı iddiasıyla alınan Birleşmiş Milletler'in 688 sayılı kararı (5 Nisan 1991'de kabul edildi.) insan haklarını ciddi bir şekilde ihlal eden devletlerin içişlerine müdahale etmenin önünü de açmıştır (Moynihan, 1993:67-68). Bu gelişmeyi bir fırsat olarak değerlendiren ayrılıkçı-etnik hareket liderleri kültürel, dilsel, etnik vs. kimliğin korunması veya otonomi, federasyon vs. gibi taleplerini yükseltmeye başladılar. İçinde bulunan coğrafyanın oluşturduğu koşullar ise, amaca varmak için şiddeti en önemli yol olarak seçme eğilimindeki grupların şiddet çıkmazı tuzağına düşmelerinin de önünü açmıştır.

Ayrılıkçı-etnik bir hareketin gelişmekte olan "çevre" bir ülkede baş göstermesi durumunda, merkezi ülkelerden bazıları çözüm için aracı olmayı veya kendi çözümlerini dayatmayı denemişlerdir. Ekonomik ve askeri alandaki güç eşitsizliği merkezi ülkelerin lehine bir sonucun dayatılmasını kolaylaştırabilmektedir. Bu durum birçok ayrılıkçı-etnik hareketler, yerel, bölgesel, uluslararası ekonomik, stratejik nedenlerle yine yerel, bölgesel ve büyük güçlerin bir rekabeti ya da işbirliği çerçevesinde şekillenmiştir (Nagel, 1993:103,108,110; Entessar, 1984).

21. yüzyılın ilk çeyreğinde, ayrılıkçı-etnik hareketlerin en yoğun olarak kullanılmaya çalışıldığı bölge, Batı'nın jeopolitik açıdan öncelik verdiği Avrasya coğrafyası olmuştur.

21. yüzyılın ilk çeyreğinde, ayrılıkçı-etnik hareketlerin en yoğun olarak kullanılmaya çalışıldığı bölge, Batı'nın jeopolitik açıdan öncelik verdiği Avrasya coğrafyası olmuştur.

Seçkin devletler dayanışması gösteren Batı, kendi çıkarlarına uygun olarak ayrılıkçı-etnik gelişmelere dolaylı veya dolaysız müdahale etmekten geri kalmamıştır.⁹

9 Dönemin ABD Dışişleri Bakanı Washington'un Yugoslavya'daki çatışmalarda takındığı tutum konusunda, 1930 yılından bu yana ABD'nin ilk defa bir Avrupa bunalımından bilinçli olarak uzak kaldığını ve kendi çıkarlarının değiştiğini ifade etmiştir. bkz., Binder, 1992.

2013 senesinde Sinciang Uyghur Özerk Bölgesi Lukin Kasabasında ayrılıkçı hareketlerin polis karakoluna düzenledikleri terör eylemi. (Xinhua)

Touval'a (1992: 272) göre, uluslararası güçler, bu koşullara uygun düşmediğinden birçok anlaşmazlığa çözüm bulmak için önemli bir adım atmamışlardır. Clinton'un ulusal güvenlik danışmanı Anthony Lake (1994), Irak, Bosna, Somali, Ruanda'ya müdahale söz konusu olunca şöyle diyor; "Açık olalım. Barışı koruma Amerikan dış politikasının ya da savunma politikalarının merkezinde değildir. Silahlı kuvvetlerimizin esas misyonu barış operasyonlarını organize etmek değil fakat savaşları kazanmaktır."

1991-1995 yılları arası Washington, Yugoslavya sorunundan uzak durmayı ve bunu Avrupa ülkelerine bırakmayı yeğledi. 1995 ortalarında Clinton yönetimi konunun NATO'nun Avrupadaki yeni rolü yani geniş Avrupa coğrafyasındaki etkinliğinin ve saygınlığının sarsılacağı endişesiyle Balkanlardaki gelişmelere müdahale etmeye karar verdi (Art, 1998/1999:108-109; Holbrooke, 1998:356-360). NATO'nun, Rusya'yı dışarıda, Almanya'yı kontrol altında, ABD'yi de Avrupada tutmak çabasının bir sonucu olarak hareket ettiği söylenebilir.

Doğu Timor Denizi'nde bulunan doğalgaz kaynakları nedeniyle, Avustralya ve Batılı şirketlerin bölgeye ilgisi artmış, kısırtılan istikrar-sızlığın kontrol altına alınabilmesi için BM barış gücü oluşturularak müdahale edilmiş ve Doğu Timor'un bağımsızlığı Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilmişti (Nelson, 1991; Glassman, 2003:272; Anderson, 2006:63-67; Schofield, 2005:262-277; Cotton, 2005; Pietsch, 2010; Dickens, 2001).

İngiltere'nin (Birleşik Krallık) Kuzey İrlanda bölgesindeki IRA (İrlanda Cumhuriyetçi Ordusu), İspanya'nın Bask bölgesindeki ETA (Bask Ülkesi ve Özgürlük) gibi ayrılıkçı-etnik hareketler Batılı gelişmiş ülkelerden müsamaha görmemişlerdir. Bu ülkelerde çözüm için Londra ve Madrid'in taleplerine öncelik verilirken, Ortadoğu'da ise batılı emperyal merkezlerin bölgesel ve uluslararası gelişmelerden kendileri yararına sonuçlar çıkarmaya çalışan bazı ayrılıkçı grupları "piyon" olarak kullanmaya devam ettiği görülmüştür (Hiltermann, 1992:620-622).¹⁰

Suriye'de de ABD'nin PKK bağlantılı YPG (Halk Koruma Birlikleri) gibi gruplara verdiği destek bilinmektedir (Reuters, 2019). Geçmişte de benzer gelişmeler olmuş, Molla Mustafa Barzani 1962 yılında, New York Times'a verdiği bir demeçte, "Amerika bize askeri yardım versin, otonom bir bölge olalım, sonra biz sizin Ortadoğu'da sadık bir ortağınız oluruz" diyordu (Shareef, 2014:138).

Ayrılıkçı hareketlere açık veya örtülü verilen destekler belirli koşullara bağlanmış, bu durum bazı ayrılıkçı hareketleri bulundukları coğrafyadaki olumsuz gelişmelere karşı son derece zayıf kılmıştır (Smith, 1981:198-199).

¹⁰ PKK lideri Öcalan'a göre İran ve Irak arasındaki savaş, bölgedeki toplumsal ve ulusal hareketler için uygun bir ortam yaratmıştır. bkz., Öcalan, 1992: 296. Ayrıca bkz., Olson, 1992.

ABD, bazı grupları, Batı pazarlarının istikrarı için son derece önemli olan enerji kaynaklarının kontrolü için kurmak istediği yeni bölgesel düzene tehdit olarak görmüş, bu grupların oluşturduğu tehdidi önlemeyi yine bölgesel işbirliği ile başarabilmiştir (Freedman, 1991:205,208). Fakat ABD, hegemon konumuna karşın, bir dönem Türkiye'nin işbirliğini sağlayamamış, Irak üzerindeki planlarını uygulamak konusunda engellerle karşılaşmıştı (Hashim, 1995:47-49; Reich, 1991).

ABD'nin doğrudan ya da dolaylı da olsa Sinciang Uygur Özerk Bölgesi'ne yönelik ayrılıkçı talepleri desteklediği, Uygurlar üzerinden kışkırtmalara başvurduğu, ABD'de Uygur Amerikan Derneği'ni ve Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti adlı organizasyonu desteklediği bilinmektedir.

Körfez Savaşı'ndan sonra Irak'taki Kürt ayaklanması Bağdat rejimini istikrarsızlaştırmak amacıyla cesaretlendirilmiş, fakat ABD, İran'ın bölgedeki İslamcı etkisinden çekindiği için bütünlüğü bozulmuş bir Irak yerine merkezi bir Irak devletini tercih etmiştir (Frank & Jaber, 1991:59-61; Gurr, 1993:22, dipnot 20; Muzaffar, 1993:77-96). Ayrılıkçı-etnik Kürt milliyetçiliği bir yandan bölgesel devletlerin toprak bütünlüğünü tehdit ederken, diğer taraftan onların diplomatik ve askeri müdahalelerini de beraberinde getirmiştir. Türkiye, Kuzey Irak'taki ve Suriye'deki gelişmelere askeri olarak müdahale etmiştir. İran da bölgedeki gelişmelerin kendisini etkileyeceğini görerek bölgedeki gelişmelere müdahil olmuştur. Ankara, ülke çıkarları açısından gerekli gördüğünde Iraklı ve Suriyeli temsilcilerle görüşmelere devam etmiştir (Azadi, 1992; Milliyet, 1994).

ABD'nin Sinciang Uygur Özerk Bölgesi'ne (Doğu Türkistan) önem vermesinin jeopolitik hedefleri vardır. Sinciang Uygur Özerk Bölgesi Çin'in Pakistan'a ve dolayısıyla Hint Okyanusu'na açılan en önemli kapısıdır. 1970'li yıllarda, Pakistan'ın karşısında Hindistan'ın ABD-İngiltere hattı tarafından tercih edilmesi ve Hindistan'a nükleer silah teknolojisi sağlanması sonrası, Pakistan ve Çin yakınlaşması başlamıştı. Çin'in Hint Okyanusu kapısının engellenmesinin, Sinciang bölgesinin Çin'den koparılmasıyla ya da karışıklığın sürekli kılınmasıyla sağlanabileceği hesabı yapılmaktadır.

Çin-Pakistan yakınlaşması bölgede ABD-İngiltere müttefiki olan Hindistan'ın dengelenmesini sağlarken (Malik, 2011:3-5), Çin açısından Sinciang bölgesinin özellikle Hazar bölgesindeki enerji kaynaklarına ulaşımında önemli bir coğrafya olduğu da dikkate alınmalıdır (Van Wie Davis, 2008:9). Kazakistan ve Sinciang Uygur Özerk Bölgesi'nden geçen 935 kilometrelik boru hattı Aralık 2005'te tamamlanmıştı (Raballand & Genté, 2008:16). ABD'nin doğrudan ya da dolaylı da olsa Sinciang Uygur Özerk Bölgesi'ne yönelik ayrılıkçı talepleri desteklediği, Uygurlar üzerinden kışkırtmalara başvurduğu, ABD'de Uygur Amerikan Derneği'ni ve Sürgünde Doğu Türkistan Hükümeti adlı organizasyonu desteklediği bilinmektedir. ABD Kongresince desteklenen, Amerikan türü demokrasilerin yaygınlaştırılması için 1983'te kurulan, kurucuları arasında dönemin ABD Başkanı Ronald Reagan'ın (1981-1989) bulunduğu Ulusal Demokrasi Vakfı'nın (The National Endowment for Democracy) Uygur İnsan Hakları Projesi adlı yapılanmaya yardımcı olduğu bilinmektedir. Bir dönem Sovyetler Birliği'ne karşı propaganda için kurulan Özgür Avrupa Radyosu'nun (RFE) bir uzantısı olan Radio Free Asia ile Londra merkezli Uluslararası Af Örgütü

Çin ve Orta Asya bölgeleri boru hattı, demiryolu ve ulaştırma koridorunu gösteren harita.

(Amnesty International) ve ABD merkezli İnsan Hakları kuruluşu olan Human Rights Watch'un enformasyon yayma konusunda ayrılıkçıları desteklediği bilinmektedir (Debata, 2010:55-73; Milward, 2004:22-28).

ABD ve genel olarak Batı, Çin'in ekonomik olarak alternatif bir güç merkezi olmasının önünü kesmek için Sinciang bölgesinde karışıklık çıkarma faaliyetinin yanı sıra Çin'e devredilen ticaret merkezi Hong Kong'un da Pekin ile ilişkilerinin bozulması ve eskiden olduğu gibi İngiltere merkezli Batı sermayesinin operasyon merkezi görevini sürdürmesini güvence altına almak için bölgedeki toplumsal kışkırtmalara destek vermeye devam etmiştir.

ABD ve müttefikleri, Kuzey Kafkasya'da Çeçenistan üzerinden geçen boru hattı ile Hazar bölgesinin yeraltı kaynaklarının Rusya üzerinden Batı pazarlarına taşınmasını, bölgede kargaşa yaratarak engellemeyi amaçlamışlardı (Brzezinski, 1997b:140). Zbigniew Brzezinski (1997c: 57), ABD'nin Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattını desteklemesi gerektiğini, bunun Amerika'nın yararına olduğunu ifade etmekteydi.

Washington yönetimi, Azerbaycan-Gürcistan-Türkiye üzerinden geçirilecek boru hattıyla enerji kaynaklarını kontrol altına almayı hesaplarken, NATO'nun Gürcistan ve Azerbaycan'a kadar uzanması tamamlandığında enerji kaynaklarının askeri güvenliği de sağlanmış olacaktı. Diğer taraftan ise Rusya Federasyonu'na karşı yeni bir çevreleme politikası da gündeme gelecekti. 20.Yüzyılın ilk çeyreğinde İngiltere (Birleşik Krallık), Rusya'ya karşı bir set oluşturmak amacıyla Bolşevik Rusya'nın güneye doğru etki alanını genişletmesinden korkuyordu. Halford Mackinder İngiliz imparatorluğunun geleceği konusunda endişelenmiş, imparatorluğun korunabilmesi için çare üretme peşinde koşmuştur (Blouet, 2004:328). Bunun için Hazar-Kafkasya bölgesinin bir bariyer olarak önemi vurgulayan bir rapor da hazırlamıştı (O'hara&Heffernan, 2006:66). Hindistan da bu hatta, Londra açısından Rusya'ya karşı düşünülen bariyerin tamamlayıcı bir ayağı olarak görülmüyordu (O'hara & Heffernan, 2006:67).

Eski ABD dışişleri bakanlarından Henry Kissinger (1994: 814), "Diplomacy" adlı kitabında Mackinder'in Avrasya'nın jeopolitik kalbi olarak Rusya'yı göstermesine dikkat çekiyordu. 20. Yüzyılın son çeyreğinde ise, Z. Brzezinski ve Kissinger tarafından savunulan, Rusya'nın etrafında tampon devletler yaratarak etkinliğini sınırlamak, yaklaşımı uygulamaya konulmuştu (Lieven, 1999:309).

Uluslararası müdahaleler konusunda ABD öncülüğündeki koalisyonun kullandığı en önemli argüman insan hakları ve demokrasi kavramları olmuştur.

ABD'nin Ulusal İstihbarat Konseyi'nde eski başkan yardımcısı olarak görev yapmış olan RAND araştırma kuruluşundan, Graham Fuller (1994: 130), Hazar-Karadeniz hattını Rusya'nın ekonomik çıkar alanı olarak tanımlanmış ve Rusya'nın yayılmasını engellemenin ABD'nin ulusal çıkarı olduğunu belirtmişti.

Prof. Dr. A. Davudoğlu (2001: 181) 'Stratejik Derinlik' adlı çalışmasında ise, "Azerbaycan, Kazakistan, Özbekistan ve Türkmenistan arasında Hazar Denizi konusunda Rusya karşısında gerçekleştirilecek bir işbirliği Türkiye'nin Orta Asya politikasının temel esaslarından biri olmak zorundadır" diye yazıyordu. Bu açıklama, Washington'un bu bölge ile ilgili planlarıyla uyumlu görünmekte ve Mackinder'in İngiliz emperyalizminin sürdürülebilmesi için yaklaşık 110 sene önce gösterdiği çabaya benzer bir açıklama olarak dikkati çekmekteydi.

Genişlemiş NATO ve Avrupa Birliği'nin ABD'nin benzer jeopolitik çıkarlarına hizmet edeceği hesap edilmişti (Brzezinski, 1997c: 53). Ukrayna'nın NATO'ya ve Avrupa Birliği'ne alınmasıyla, bu çaba önemli oranda başarılı olacaktı. Fakat Moskova'nın müdahalesiyle iki girişim de engellenmiştir.

ABD açısından Gürcistan, Türkiye-Azerbaycan hattında tamamlayıcı rol oynayacak bir ülke olarak görülmekteydi. Şevardnadze'nin Financial Times'a verdiği demeçte NATO'ya girme arzusunu açıklaması üzerine Rus Dışişleri Bakanlığı 26 Ekim 1999'da yaptığı bir açıklamada NATO'nun Kafkasya'ya doğru genişlemesinin Avrupa-Atlantik bölgesinde istikrara katkı yapmayacağı ifade edilmişti (RFE/RL News, 1999).

Merkezi devletler, bölgesel güçlerin işbirliğini sağlamaksızın kendi menfaatleri doğrultusunda bölgesel operasyonlarda bulunmaya ve bölgesel gelişmelere şekil vermeye tam anlamıyla muktedir değildir. İran ve Türkiye, gerektiğinde ABD'nin bölgedeki çıkarlarının (bölgenin Batı karşıtı İslamcı hareketlerden arındırılması) engellenmesinde önemli bir rol oynayabilmiştir.¹¹ Washington İran'ın bölgedeki etkisini azaltmak için bölgesel ve uluslararası çabalarını devam ettirmektedir. Steinbach'ın (1980: 27) da belirttiği gibi, bölgesel istikrarsızlık ile uluslararası menfaatler arasında doğrudan bir ilişki vardır. Hedef seçilen ülkenin ayrılıkçı hareketlerin şiddet eylemlerine karşı baskıcı bir tutum izlemeleri, sıkça insan hakları ihlallerini gündeme getirmekte ve çoğunlukla doğrudan veya dolaylı olarak uluslararası aktörlerin gelişmelere müdahil olmaları için bir bahane olarak öne çıkarılmaktadır.

11 1970'lerin sonlarından itibaren ABD açıkça Körfez bölgesinde etkisini sürdürmeye kararlı olduğunu belirtmiştir. Carter Doktrine göre, petrol endüstrisi güvenceye alınmalıydı; bölge Sovyetler Birliği'nin etkisinden uzak tutulmalıydı; bölgedeki mutedil devletler korunmalıydı. Petrol faktörü ABD'nin bölge üzerindeki hükümlerlik mücadelesini kaçınılmaz kılmaktadır. Bkz., Gowan, 1991:47-48. Johar & Bahgat'a göre, en büyük petrol tüketicisi olarak ABD'nin Körfez bölgesinden petrol sağlamasında açık ve kesin çıkarları vardır. Bu yüzden, Washington ABD'nin bölgedeki çıkarlarını tehdit edebilecek herhangi bir meydan okumaya izin veremeyecektir. Bkz., Johar & Bahgat, 1995:174. Tablo 2. Ayrıca bkz., Khashan & Harik, 1992: 154.

"İnsan Hakları" ve "Demokrasi" Dayatması

Uluslararası müdahaleler konusunda ABD öncülüğündeki koalisyonun kullandığı en önemli argüman insan hakları ve demokrasi kavramları olmuştur. Arap coğrafyasındaki ayaklanmalarda muhaliflere destek verirken de insan haklarını geliştirmek ve insanları otoriter rejimlerden kurtarmak amacı güttüklerini ifade ediyorlardı (Nixon, 2011). 1995'te ABD'nin Ulusal Güvenlik Konseyi direktörü Anthony Lake "Demokrasi için mücadele ediyoruz, çünkü demokrasi havuzu ne kadar geniş olursa, bizim güvenliğimiz ve refahımız o kadar büyük olur" diyordu (Ikenberry, 1999:60). Brzezinski (2004: 16) ise Ortadoğu'nun demokratikleştirilmesinde acele edilmesi, aksi takdirde bir seçim olması durumunda Suudi Arabistan'da seçimi Usame bin Ladin'in kazanacağını söylüyordu.

Dünyanın değişik bölgelerinde, Batı'nın tarihsel gelişiminden farklı bir süreç yaşayan ülkelerde insan hakları konusunda değişik anlayışlar gelişmiştir. Afrika düşüncesinde insan hakları söz konusu olduğunda toplumsal ahengin, düzenin sürdürülmesine, korunmasına öncelik verilirken (Okere, 1984:145-146)¹², sanayi kapitalizminin gelişim süreci bazı batı toplumlarında çoğunlukla bireyci yaklaşımlara ağırlık veren bir anlayışın yerleşmesine yol açmıştır.

Geleneksel Çin anlayışına göre ortak hak ve sorumluluğa öncelik verilirken, bir dönemde ideolojilerine uygun olarak bu geleneğin yanı sıra Çin'de, insanlığın kurtuluşunu amaçlayan,

Batı'nın kullandığı argümanları emperyalist planların bir uzantısı olarak gören anlayış etkin olmuştur ("Notes on the Human", 1979:17-18).¹³

Çin, tarihsel deneyimlerin etkisiyle insan hakları kampanyasını genel olarak emperyalizme, hegemonyaya, sömürgecilğe ve ırkçılığa karşı olduğu müddetçe desteklemektedir (Kim, 1979:161, 484-86, 493). İlahi otoriteye tabi olma anlayışının egemen olduğu İslam düşüncesinde ise bu anlamda toplumsal sorumluluk anlayışı, bireyci hesaplardan önce gelmektedir (Said, 1979:63-66; Khadduri, 1946:78-79).

Batı'nın kendi liberal enternasyonalizmine uygun olarak propagandasını yaptığı kendi insan hakları anlayışını meşrulaştırma çabası Habermas'ın da belirttiği gibi "ne tek ne de en iyi cevaptır" (Habermas & Rehg, 1998:169). Liberallere göre liberal rejimler insan haklarını korumak ve yurttaşların çıkarlarına hizmet etmek bakımından en uygun rejimlerdir. Fukuyama (1992), liberal devletin sivil ve siyasi en meşru devlet olduğunu ifade ederken, Kissinger (2001: 252) ise, dünya için en iyi ve akla en uygun seçimin, Amerikan tarzı bir ekonomik ve siyasal yapılanma olduğunu ifade etmektedir. İki yaklaşımda da kendi dışındaki ülkelerde ekonomik ve toplumsal koşullar ve uluslararası sistemin adil olmayan dayatmalarının ve yapılanmalarının dikkate alınmadığı görülmektedir. Kendi çıkarlarına uygun yapılanmaların vaaz edildiği görülmektedir. Bu düşünceden hareket edince; liberal demokrasilerin, liberalizmin her yerde uygulandığı bir dünya düzeni kurmak için her türlü çabayı göstermeleri gerektiği sonucu çıkmaktadır.

¹² Afrika Birliği Örgütü'nün (OAU) insan hakları konusundaki Haziran 1981 tarihli Banjul Sözleşmesinde ise ailenin uyumlu gelişmesi, ulusal dayanışma, bağımsızlık gibi tanımlamalara öncelik verilmiştir.

¹³ Dönemin Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Başkanı Zemin'in ABD ziyareti sırasındaki bir mülakatta kendisine, dönemin ABD Devlet Başkanı Clinton'un söylediği 'Çin insan hakları konusunda tarihin yanlış tarafındadır' sözü hatırlatılınca Zemin değişik ülkelerin değişik tarihi, kültürel geleneklere ve farklı ekonomik gelişme düzeyine sahip olduklarını, insan hakları konusundaki önerilerin söz konusu ülkenin koşullarına uyumlu olması gerektiğini belirtmiştir. bkz., www.pbs.org/newshour/bb/asia/july-dec97/china.

¹⁴ Bessis, "Batılılar için, evrensel ilkelerin, illede her noktada onlara benzeme tutkusunu taşımaksızın da onlarla paylaşılabilceğini kavramalarının zamanı geldiğini..." ifade etmektedir. bkz. Bessis, 2000:34.

Bu yaklaşım “liberal emperyalizm” yorumuna açıktır; yani liberal kurumları yerleştirmek için güç de dahil her yöntemin haklı sayılması gibi tehlikeli bir sonuca götürür bizi (Miller, 2000).

Özellikle gelişmiş zengin batılı ülkelerin bazılarında insan hakları konusunda çalışan bir çok kişi evrensel ilkelerin ne olduğu konusunda kendi dışındaki argümanları dikkate almamaktadır.¹⁴

Azınlık hakları için verilen mücadele sonucunda elde edilebilecek bir başarı, bireylerin haklarını korumaya ağırlık vermek yerine bir etnik grubun haklarına önem verirse, bireyler kendilerini yeni bir baskıcı çevrede bulabilirler.

İnsan hakları konusundaki özgürlükler ve ihtiyaçlar üzerine yapılan tartışmalar ancak karşılıklı kabullenmelerle bir sonuca vardırılabilir (Frost, 1999:55; Shue, 1996:35). Bu tartışmaların başında, tarafların kendi önerilerini dayatma gibi bir çaba içerisine girmeleri süreci zorlaştıracı rol oynayacaktır.

Gelişmiş batı ülkeleri kaynaklı dar anlamdaki insan hakları tanımlaması (temel ekonomik ihtiyaçlardan ziyade belirli bazı siyasi haklara öncelik veren) ve uygulaması gelişmekte olan çevre ülkelerde şüpheli yaklaşımların doğmasına haklı olarak yol açmaktadır (Habermas, 1998: 169). Bu tür tanımlama ve uygulamaların arkasında ne tür bir amaç yattığı sorgulanmaktadır. Liberal kapitalizmin uluslararasılaştırılma çabaları, birçok Batı dışı ülkede, ekonomik çıkmazlara, demokrasinin işleyişinde aksaklıklara ve insan hakları ihlallerinin daha da artmasına yol açmaktadır (Timur, 1999:243-244).

Yurttaşları için temel toplumsal, ekonomik, siyasal hakları sağlamakta başarısız olan yöne-

timler, kaçınılmaz olarak sonuçta kendilerini bir çıkmazda bulurlar. Artan ekonomik, toplumsal ve siyasal talepler “adalet” ve “düzen” arasında bir dengenin sağlanmasını zorlaştırabilir. Toplumsal temel ihtiyaç taleplerini karşılamakta zorlanan yönetimler, güç kullanarak toplumsal tepkileri bastırma girişiminde bulunabilir. Burada insan hakları konusu tartışmaya açılır. İnsan hakları, bireyin belli haklarının ihlal edilememesi anlamında güvenlik birimlerince uygulanabilecek şiddetin reddi, keyfi tutuklamaya karşı olmak ve işkenceye karşı olmanın yanı sıra, siyasi görüşlerin serbestçe ifadesi ve örgütlenmesi, sömürüye karşı çıkmak, coğrafi olarak yer değiştirme hakkı, dernek/birlik kurma gibi hakları da içermektedir (Halliday, 1991; Beitz, 1979; O'Neil, 1991). Her bir hakkın tanımlanması konusunda tartışmaya katılan aktörler arasında anlaşmazlıklar mevcuttur. Fakat, zorluklara karşın, bu konularda anlaşmazlıklardan kurtulmak için herkesin ihlal edilemez haklarının olduğu konusunda, üzerinde anlaşmaya varılmış toplumsal ve uluslararası bazı normların oluşturulmasına ihtiyaç vardır (Linklater, 1990: 201).

Birçok ayrılıkçı hareket, kendi etnik gruplarına karşı insan hakları ihlali olduğu konusunda uluslararası düzeyde bazı hükümetlerin ve hükümet dışı örgütlerin dikkatlerini çekmeyi başarmışlardır. Kendilerinin farklı kimlikleri olduğunu ve bu yüzden merkezi otoritenin ayrımcı ve adaletsiz politikalarına maruz kaldıklarını iddia eden ayrılıkçı hareket liderlikleri, bu iddialarla taviz koparmak amacıyla bulundukları ülke hükümetlerine ambargo uygulanmasını da gündeme getirebilmişlerdir. Farklı dönemlerde, Türkiye, İran, Rusya Federasyonu, Çin gibi ülkeler bu tür dayatmalarla karşı karşıya kalmışlardır. Ambargo ya da yardım gündeme geldiğinde genelde demokrasi ve insan hakları konuları gerekçe olarak gösterilmektedir. E. Conteh-Morgan'a

(1990: 25) göre, ABD'nin dış yardım programı ne insan haklarını geliştirmiş ne de demokrasi-nin güçlendirilmesine yardımcı olmuştur.

Bir ülkede yönetim, iç ve dış ekonomik ve siyasal baskılar yüzünden tavizkâr bir tutum izleyebildiği gibi, baskıcı politikaları da gündeme getirebilmiştir. Bu ise var olan anlaşmazlıkların daha da karmaşık bir hal almasına yol açmıştır. Bazı ayrılıkçı hareketler, insan haklarını ihlal eden şiddet eylemlerine merkezi hükümetlerin şiddetle karşılık vermelerinden memnundurlar. Bu sayede insan hakları ihlalleri iddiaları gündeme getirilmiş ve uluslararası örgütlerin devreye sokulmasının da önü açılmıştır.

Aralık 1992'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda etnik, dinsel ve dilsel azınlık gruba ait bireylerin hakları konusunda bir karar kabul edilmiştir. Bu kararın 1. maddesine göre, devletler kendi coğrafyalarındaki azınlıkların ulusal/etnik, kültürel, dinsel, dilsel kimliklerinin varlığını korumakla sorumludurlar (Newland, 1993:92-93).

Bu maddede, bireylerin haklarından bahsedilmemektedir. Azınlık hakları için verilen mücadele sonucunda elde edilebilecek bir başarı, bireylerin haklarını korumaya ağırlık vermek yerine bir etnik grubun haklarına önem verirse, bireyler kendilerini yeni bir baskıcı çevrede bulabilirler. Azınlık hakları bireyin haklarıyla çatışabilir. Bir azınlığa otonomi sağlayarak onun haklarını güvenceye almak, bireylerin kendi geleceklerini etnik kimliklerinden bağımsız olarak serbestçe seçebilme imkanlarını engelleyebilmektedir. Bu yolla, bireyler istenilmeyen bir ortamdan çıkıp, yine istenilmeyen başka bir ortam içerisine hapsedilmekten kurtulamazlar.

Hükümetler bazı durumlarda kendi tanımlamalarına aykırı buldukları için, insan hakları konusunda uluslararası örgütlerin kurallarına

taraf olmazlar (Rady, 1993:720-722). Herkesin insan haklarından bir çıkarı olduğu açıktır fakat bu çıkarların birçok durumda tarafların anlayışlarına göre değişim gösterdiği insan haklarının değişik zaman ve zeminlerde değişik biçimlerde tanımlandığı görülmüştür. Bu tartışmada düzen ve adalet konusu gündeme gelir. İstikrar için adalet ve düzen arasında bir uyum olması gerekir. Adalet'in kriterleri nelerdir? Adalet deyince ne anlıyoruz? Bizler kurallara uymayı kabul edebiliriz fakat bu kurallar üzerinde anlaşmaya varılmış olmalı, devamlı olarak gözden geçirilebilmeli ve gerektiğinde yeniden tanımlanabil-melidirler. Tek bir anlayışın diğer anlayışları yargılama hakkını tekelinde bulundurduğu bir durum kabul görmeyebilir. Hiç bir kültür tam anlamıyla yanlış ya da doğru olamaz. Temelde her sistemin kendi içerisinde bir mantığı vardır. Her bir kültür en azından bazı doğruları içerir, fakat hiç bir kültürün tüm doğruları içerdiği iddia edilemez.

Anlaşmazlıkların sürdüğü, baskıcı uygulamaların devam ettiği bir ortamda ise ekonomik gelişmenin sağlanmasının gittikçe zorlaştığı görülmüştür. Ekonomik gelişmenin sağlanabilmesi için, gerekli olan altyapının sağlanması ve bu amaçla insan hakları ve temel ihtiyaçların ayrılmaz bir bütün olarak düşünülmesinin zorunlu olduğu açıktır (Vincent, 1986:86). Uluslararası kuralların genellikle, merkezi ülkelerin çıkarlarına ters düşmeyecek bir şekilde düzenlendiği bir ortamda, yine bu merkezi ülkelerin kontrolündeki yapılanmalar (Uluslararası Af Örgütü gibi) özellikle Batı dışı ülkelere karşı insan hakları konusunda dayatmalarını sürdürmektedirler.

Sonuç

Uzun dönem süren sosyal-ekonomik ve siyasal rahatsızlıklar ya birçok ayrılıkçı-etnik harekette görüldüğü gibi organize şiddet örgütlerinin doğ-

masına ya da merkezi otoritelerin politikalarını etkilemek ve bazı hukuk kurallarını ve uygulamaları değiştirmek amacıyla protesto eylemlerine yol açmıştır. Rawls (1973: 364-368, 371-377), yasal yollarla belirli bir adaletsizlik uygulamasının düzeltilmesi imkânları kalmamışsa sivil itaatsizlik eylemlerinin haklı görülebileceğini ifade ediyor. Habermas'a göre devlet, konulan yasalar uymaya değer olduğu müddetçe yurttaşlarından bu yasalara uymasını isteyebilir (Habermas, 1985:100). Bu tür yaklaşımlar genellikle Batı dışı toplumlardaki hareketler gündeme geldiğinde öne çıkarılmaktadır ve çoğunlukla kısıktırılan olayların şiddete dönüşmesiyle, uluslararası müdahalelerin önu açılmaya çalışılmıştır.

Ekonomik ve siyasal olarak merkezi ülke kararlarına karşı çıkabilecek durumda olanlar (Çin, Rusya Federasyonu gibi) kendileri aleyhindeki herhangi bir karara direnme gösterebilmişlerdir. Fakat, geleneksel hegemon merkezle (ABD ve seçilmiş müttefikleri) olan ekonomik bağımlılığı (pazarın yoğun olarak bu coğrafyalarda bulunması nedeniyle) olan ülkelerde karşı çıkma konusunda zorluklar ortaya çıkmaktadır.

Uluslararası Af Örgütü (AI) gibi kuruluşlar, özellikle Batı dışı ülkelerin yönetimlerine karşı ulusal/uluslararası kamuoyu yaratarak, “insan haklarına saygı duymalarını, aksi takdirde ekonomik, askeri vs. ambargo ile karşılaşabilecekleri” şeklinde dayatmalarda bulunmuşlardır. Ancak bu kuruluşlar, ABD ve seçilmiş müttefiklerinin desteklerini aldıkları oranda başarı gösterebilmişlerdir (Premdas, 1991:19-20). Uluslararası Af Örgütü, İngiliz İçişleri Bakanlığı ile İngiltere dışındaki özellikle de gelişmekte olan çevre ülkelerdeki insan hakları ihlalleri konusunda yakın çalışma içerisine girmiştir (Christiansen & Dowding, 1994:15). Örgüt’ün Çin’deki insan hakları ihlalleri konusunda İngiliz hükümetine sunduğu raporlar, Çin’i ziyaret eden dö-

nemin İngiltere Başbakanı Margaret Thatcher (1979-1990) tarafından Pekin yönetimi üzerinde bir baskı unsuru olarak kullanılmaya çalışılmıştır (Christiansen & Dowding, 1994:20-21). Ayrılıkçı hareketler ise bu gibi kuruluşları kendi faaliyetlerine destek sağlamak amacıyla kullanmaya çalışmışlar, bulundukları ülkelerin merkezi yönetimine karşı bu gibi kuruluşlarla ilişkilerini geliştirmeye öncelik vermişlerdir.

THE UNIVERSAL DECLARATION OF Human Rights

PREAMBLE recognition of the inherent dignity and of the equal and inalienable rights of all members of the human family is the foundation of freedom, justice and peace in the world,

WHEREAS disregard and contempt for human rights have resulted in barbarous acts which have outraged the conscience of mankind, and the advent of a world in which human beings shall enjoy freedom of speech and belief and freedom from fear and want has been proclaimed as the highest aspiration of the common people,

WHEREAS it is essential, if man is not to be compelled to have recourse, as a last resort, to rebellion against tyranny and oppression, that human rights should be protected by the rule of law,

WHEREAS it is essential to promote the development of friendly relations among nations,

WHEREAS the peoples of the United Nations have in the Charter reaffirmed their faith in fundamental human rights, in the dignity and worth of the human person and in the equal rights of men and women and have

determined to promote social progress and better standards of life in larger freedom,

WHEREAS Member States have pledged themselves to achieve, in co-operation with the United Nations, the promotion of universal respect for and observance of human rights and fundamental freedoms,

WHEREAS a common understanding of these rights and freedoms is of the greatest importance for the full realization of this pledge,

THE GENERAL ASSEMBLY **ADOPTS** this Universal Declaration of Human Rights as a common standard of achievement for all peoples and all nations, to the end that every individual and every organ of society keeping this Declaration constantly in mind, shall strive by teaching and education to promote respect for these rights and freedoms and by progressive measures, national and international, to secure their universal and effective recognition and observance, both among the peoples of Member States themselves and among the peoples of territories under their jurisdiction.

İnsan hakları evrensel bildirgesi 10 Aralık 1948.

Uluslararası düzeyde sosyal-ekonomik ve siyasal mutabakatın düşüklüğünün sürdüğü bir ortamda, hegemon güçler ve bunlara bağlı aktörler taleplerini/dayatmalarını başkalarına kabul ettirmeye çalışırken, ayrılıkçı hareketlerle uzlaşma imkanlarını da azaltmaktadırlar. Alternatif toplumsal ve uluslararası sistemin kurulabileceği, insanların temel ihtiyaçlarının sağlanmasını kolaylaştıracak öğelerin öne çıkarılmasına çalışmanın zorunlu olduğu bir süreçteyiz. Ulusal ve uluslararası sistemin ekonomik, siyasal vs. açıdan adil bir yeniden yapılanması sağlanamazsa dünyanın değişik yerlerinde var olan toplumsal, ekonomik ve siyasal eşitsizlikler yerel, bölgesel ve uluslararası istikrarı tehdit etmeye devam edecektir.

ABD ve müttefikleri, Avrasya coğrafyasında askeri olarak etkinliğini sürdürebilmek için ticari alanda rekabet gücünü korumaya çalışırken, bu amaçla özellikle Berlin, Moskova, Pekin, Yeni Delhi ve Tokyo ile ayrı ayrı ilişkiler geliştirip bunların arasında ortak dayanışmayı engelleyici bir çaba içerisinde olacaktır. Avrasya'nın geleceği, bu coğrafyadaki ülkelerin hangi konulara öncelik verecekleriyle ve bu konuları politikalarının merkezine koymalarıyla doğrudan ilişkili olacaktır.

Rekabet içerisinde olan güçler/aktörler ya taleplere direnmişler ya da başarısız olurlarsa yeni gelişmelere uyum sağlamaya çalışmışlardır. Bu süreçte, toplumsal ve uluslararası düzeydeki aktörlerin rekabet gücü ve kapasitesi, yeni bir boyuta ulaşan ayrılıkçı-etnik hareketlerin taleplerinin başarı-başarısızlık düzeyini belirleyecektir.

Avrasya coğrafyasında yeniden düzenlemelere gitme çabaları yüksek bir maliyeti de beraberinde getirmektedir. Bu maliyetin Batı dışı ülkelere yüklenmeye çalışılacağı görülmektedir. Fakat ortaya çıkan toplumsal tepkiler dikkate alındığında bunda da zorluklarla karşılaşılacaktır. Bu arada ABD ve seçilmiş müttefikleri arasında içten içe süren, var olan konumlarını sürdürme çabaları da dikkate alınırsa, yükselmekte olan Avrasya'da jeopolitik rekabetin sıkıntılı geçeceği gerçeği önümüzde durmaktadır. ☁

Kaynakça

- Abu-Lughod, J. L. (1989). *Before European Hegemony: The World System A.D. 1250-1350*. New York: Oxford University Press.
- Ahcar, G. (1998). The Strategic Triad: The United States, Russia and China. *New Left Review*. 1(228).
- Ahcar, G. (2004). US Imperial Strategy in the Middle East. *Monthly Review*, 55(9), 23-36.
- Adshad, S.A.M. (1993). *Central Asia in World History*. London: Macmillan.
- Amirahmadi, H. (2000). Pipeline Politics in the Caspian Region. In H. Amirahmadi (Ed.), *The Caspian Region at the Crossroad, Challenges of a New Frontier of Energy and Development* (163-172). London: Macmillan.
- Anderson, E.V. & Rashidian, K.H. (1991). *Iraq and the Continuing Middle East Crisis*. London: Pinter Pubs.
- Anderson, T. (2006). Timor Leste: the Second Australian Intervention. *Journal of Australian Political Economy*, (58), 62-93.
- Art, R.J. (1998/1999). Geopolitics Updated: The Strategy of Selective Engagement. *International Security*, 23(3), 79-113.
- Azadi, 22-28 Kasım 1992.
- Baker to Talk About U.S.-Asian Relations. (1996, Şubat 9). Baker Institute Report. Austin: Rice University.
- Beitz, C. R. (1979). *Political Theory and International Relations*. Princeton: Princeton Univ. Press.
- Bessis, S. (2000). İnsan Hakları ve Tarihi. *İDEA Politika*, 2000/07.
- Beşikçi, İ. (1990). Devletlerarası Sömürge Kürdistan. Bonn: Revşen Yay.
- Binder, D. (1992, Mayıs 27). The Yugoslav Crisis: Why the US is Bearing Down on Belgrade. *New York Times*.
- Blouet, B. W. (2004). The Imperial Vision of Halford Mackinder. *The Geographical Journal*, 170(4), 322-329.
- Bölükbaşı, S. (1991). Ankara, Damascus, Baghdad and the Regionalization of Turkey's Kurdish Secessionism. *Journal of South Asian and Middle Eastern Studies*, 14(4), 15-36.
- Brzezinski, Z. (1997a). *The Grand Chessboard*. New York: Basic Books.
- Brzezinski, Z. (1997b). *The Grand Chessboard American Primacy and Its Geostrategic Imperatives*. Washington DC: Basic Books.
- Brzezinski, Z. (1997c). A Geostrategy for Eurasia. *Foreign Affairs*, 76(5), 50-64.
- Brzezinski, Z. (2004). Where do we go from here? *Military Technology*, 28(1).
- Christiansen, L. & Dowding, K. (1994). Pluralism or State Autonomy? The Case of Amnesty International (British Section): the Insider/Outsider Group. *Political Studies*, 42(1), 15-24.
- Cohen, S. (1973). *Geography and Politics in a World Divided* (2nd ed.). New York: Oxford University Press.
- Cohen, S. (1992). Global Geopolitical Changes in The Post Cold War Era. *Annals of the Association of American Geographers*, 81(4), 551-580.
- Conteh-Morgan, E. (1990). *American Foreign Aid and*

- Global Power Projection*. Brookfield: Gower Pub.
- Cotton, J. (2005). East Timor in 2004: It is All about Oil. *Asian Survey*, 45(1), 186-190.
- Daalder, I.H. (1996). The United States and Military Intervention in Internal Conflict. In M.E. Brown (Ed.), *International Dimensions of Ethnic Conflict* (461-488). Cambridge: The MIT Press.
- Davudoğlu, A. (2001). *Stratejik Derinlik: Türkiye'nin Uluslararası Konumu*. İstanbul: Küre Yayınları.
- Debata, M. R. (2010). International Response to Uyghur Separatism in Xinjiang. *Himalayan and Central Asian Studies*, 14(4), 55-78.
- Dicken, P. (1998). *Global Shift: Transforming the Global Economy* (3rd Edition). New York: The Guilford Press.
- Dickens, D. (2001). The United Nations in East Timor: intervention at the military operational level. *Contemporary Southeast Asia*, 23(2), 213-232.
- Entessar, N. (1984). The Kurds in Post-Revolutionary Iran and Iraq. *Third World Quarterly*, 6(4), 911-933.
- Escobar, P. (2002, Aralık 4). The U.S. and Eurasia: Theatrical Militarism. *Asia Times Online*.
- Frank, A. G. (1978). *World Accumulation, 1492-1789*. NewYork: Monthly Review Press.
- Frank, A. G. (1990). A Theoretical Introduction to 5000 years of World System History. *Review*, 13(2), 155-248.
- Frank, A. G. & Jaber, S. (1991). The Gulf War and the New World Order. *Notebooks for Study and Research*, (14).
- Freedman, L. (1991). The Gulf War and The New World Order. *Survival*, 33(3), 195-209.
- Frost, R. (1999). The Basic Right to Justification: Toward a Constructivist Conception of Human Rights. *Constellation*, 6(1), 35-60.
- Fukuyama, F. (1992). *The End of History and the Last Man*. New York: The Free Press.
- Fuller, G. E. (1994). Central Asia and American National Interests. In H. Malik (Ed.), *Central Asia: Its Strategic Importance and Future Prospects* (129-141). London: Macmillan.
- Galbraith, J.K. (1999, Yaz). The Crisis of Globalization. *Dissent*.
- Gibson, A. (01.09.1990). Profit, Power and Poverty. *Socialist Worker*.
- Gills, B.K. & Frank, A.G. (1996a). World System Cycles, Crisis, and Hegemonic Shifts, 1700 BC to 1700 AD. In A. G. Frank & B. K. Gills (Eds.), *The World System: Five Hundred Years or Five Thousand?* (143-199). New York: Routledge.
- Gills, B.K. & Frank, A.G. (1996b). The Cumulation of Accumulation. In A. G. Frank & B. K. Gills (Eds.), *The World System: Five Hundred Years or Five Thousand?* (81-114). New York: Routledge.
- Glassman, J. F. (2003, Eylül). Structural Power, Agency and National Liberation: The Case of East Timor. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 28(3), 264-280.
- Gowan, P. (1991). The Gulf War, Iraq and Western Liberalism. *New Left Review*, 1(187), 21-70.
- Gunter, M. M. (1993). A de facto Kurdish State in Northern Iraq. *Third World Quarterly*, 14(2), 295-319.
- Gurr, T.R. (1993). The Internationalization of Communal Conflicts Since 1945: Which Groups, Where, and How. In M.I. Midlarsky (Ed.), *The Internationalization of Communal Strife* (3-26). London: Routledge.
- Habermas, J. (1985). Civil Disobedience: Litmus Test for the Democratic Constitutional state. *Berkeley Journal of Sociology*, 30, 95-116.
- Habermas, J. & Rehg, W. (1998). Remarks on Legitimation through Human Rights. *Philosophy & Social Criticism*, 24(2-3), 157-171.
- Haldun, İ. (1990). *Mukaddime* (1-11) (Z. K. Ugan, Çev.). İstanbul: MEB Yayınları.
- Halliday, F. (1991). International Relations: Is there a New Agenda? *Millennium*, 20(1), 57-72.
- Hambly, G. (1969). *Central Asia*. London: Weidenfeld & Nicholson.
- Hashim, A. (1995). *The Crisis of the Iranian State* (Adelphi Paper, 296, IISS). Oxford: Oxford Univ. Press.
- Heraklides, A. (Bahar 1992). The International Dimension of Minority Separatism: An Attempt at Unravelling a Pandora Box. *Paradigms*, 6(1), 33-51.
- Hiltermann, J. R. (1992, Mayıs 11). Iraqi Kurds: Still Pawns in the Great Game. *The Nation*.
- Hoge Jr., J. F. (2004, Temmuz/Ağustos). A Global Power Shift in the Making. *Foreign Affairs*.
- Holbrooke, R. (1998). *To End a War*. NewYork: Random House.
- Hudson, B. (1977). The new geography and the new imperialism: 1870-1918. *Antipode*, 9(2), 12-19.
- Ikenberry, G. J. (1999 Bahar). Why Export Democracy? *The Wilson Quarterly*, 23, 56-65.
- International Herald Tribune. (1991, Mayıs 14).
- İsmail, T. Y. (1986). *International Relations of the Contemporary Middle East*. Syracuse: Syracuse Univ. Press.
- Johar, H. & Bahgat, G. (1995). Oil and democracy: The American dilemma in the Persian Gulf region. *Comparative Strategy*, 14(2), 173-183.

- Kennedy, P. (1989). *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*. London: Fontana Press.
- Khadduri, M. (1946). Human Rights in Islam. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 243, 77-81.
- Khashan, H. & Harik, J. (1992). The Plight of the Kurds. *Bulletin of Peace Proposals*, 23(2), 147-158.
- Kim, S. S. (1979). *China, the United Nations and World Order*. Princeton: Princeton Univ. Press.
- Kissinger, H. (1994). *Diplomacy*. New York: Touchstone.
- Kissinger, H. (2001). Does America Need A Foreign Policy: Toward a Diplomacy of the 21st Century. New York: Simon&Schuster.
- L.A. Times. (19.03.2000).
- Lake, A. (06.02.1994). The Limits of Peacekeeping. *New York Times*.
- Lieven, A. (1999). *Chechnya: Tombstone of Russian Power*. New Haven: Yale Univ. Press.
- Linklater, A. (1990). *Men and Citizens in the Theory of International Relations* (2nd ed.). Lon-don: MacMillan.
- Malek, M.H. (1989). Kurdistan in the Middle East Conflict. *New Left Review*, 1(175), 79-95.
- Malik, M. (2011). *China and India: Great Power Rivals*. California: First Forum Press Book (Lynne Rienner Publisher).
- Mamadough, V. (2000). *Reclaiming Geopolitics: Geographers Strike Back*. In N. Kliot & D. Newman (Eds.), *Geopolitics at the End of the Twentieth Century: The Changing World Political Map* (118-133). London: Frank Cass.
- Middle East Economic Digest (MEED). (1985, Mart 8).
- Middle East Economic Digest. (1995a, Mart 31). 39(13).
- Middle East Economic Digest. (1995b, Nisan 7). 39(14).
- Middle East Economic Digest. (1984, Mart). West Germany (Special Report).
- Miles, C. (1999, Güz). The Caspian Debate Continues: Why Not Iran? *Journal of International Affairs*, 326-346.
- Miller, D. (2000, Mart 24). The good, the poor and the ugly: John Rawls and how liberals should treat non-liberal regimes. *Times Literary Supplement*.
- Milliyet. (1994, Ağustos 23).
- Millward, J. (2004). *Violent Separatism in Xinjiang: A Critical Assessment* (Policy Studies 6), Washington DC: East West Centre.
- Moynihan, D.P. (1993). *Pandaemonium: Ethnicity in International Politics*. Oxford: Oxford Univ. Press.
- Muzaffar, C. (1993). *Human Rights and the New World Order*. Penang: Just World Trust.
- Nagel, J. (1993). Ethnic Nationalism: Ideology and the World Order. *International Journal of Comparative Sociology*, 34(1-2), 103-112.
- Nelson, E. (1991, Aralık 18-24). Down under East Timor's blood and oil. *In These Times*.
- Newland, K. (1993). Ethnic Conflict and Refugees. *Survival*, 35(1), 81-101.
- Newsweek. (1991, Nisan 19).
- Nixon, R. (2011, Nisan 14). U.S. Groups Helped Nurture Arab Uprisings. *The New York Times*.
- Notes on the Human Rights Question. (1979, Kasım 9). *Beijing Review*, 22(45), 17-20.
- O'hara, S. & Heffernan, M. (2006). From Geo-Strategy to Geo-Economics: The Heartland and British Imperialism before and after Mackinder. *Geopolitics*, 11(1), 54-73.
- O'Loughlin, J. (2000). Geography as Space and Geography as Place: The Divide Between Political Science and Political Geography Continues. *Geopolitics*, 5(3), 126-137.
- O'Sullivan, P. (1986). *Geopolitics*, London&Sydney: Croom Helm.
- Okere, B. O. (1984). The Protection of Human Rights in Africa and the African Charter on Human and Peoples' Rights: A Comparative Analysis with the European and American System. *Human Rights Quarterly*, 6(2), 141-159.
- Olson, R. (1992). The Kurdish Question in the Aftermath of the Gulf War: Geopolitical and geostrategic changes in the Middle East. *Third World Quarterly*, 13(3), 475-499.
- O'Neill, O. (1991). Transnational Justice. In D. Held (Ed.), *Political Theory Today* (276-304). Cambridge: Polity Press.
- Öcalan, A. (1992). *Seçme Yazılar*, Cilt.1. İstanbul: Melsa Yay.
- Pant, H. V. (2004). The Moscow-Beijing-Delhi Strategic Triangle: An Idea Whose Time May Never Come. *Security Dialogue*, 35(3), 311-328.
- Pietsch, S. (2010). Australian imperialism and East Timor. *Marxist Interventions*, (2), 7-38.
- Premdas, R.P. (1991). The Internationalization of Ethnic Conflict: Some Theoretical Explorations. In K.M. De Silva & R.J. May (Eds.), *Internationalization of Ethnic Conflict*, London: Pinter Pub.
- Raballand, G. & Genté, R. (2008). Oil in the Caspian Basin: facts and figures. In B. Najman, R. Pomfret & G. Raballand (Eds.), *The Economics and Politics of Oil in the Caspian Basin, The redistribution of*

- oil revenues in Azerbaijan and Central Asia* (9-29). London: Routledge.
- Rady, M. (1993). Minority Rights and Self-determination in Contemporary Eastern Europe. *The Slavonic and East European Review*, 71(4), 717-728.
- Rawls, J. (1973). *A Theory of Justice*. Oxford: Oxford Univ. Press.
- Reich, B. (1991). The United States in the Middle East. *Current Affairs*, 9(552), 7-42.
- Reuters. (2019, Kasım 19). Erdogan says Turkey aware that U.S. support for Kurdish YPG will not end immediately. <https://www.reuters.com/article/us-syria-security-turkey-usa/erdogan-says-turkey-aware-that-u-s-support-for-kurdish-ypg-will-not-end-immediately-idUSKBN1XT165> adresinden alındı.
- Radio Free Europe / Radio Liberty (RFE/RL) News. (1999, Ekim 27). Russian Federation/ Chechnya.
- Said, A. A. (1979). *Precept and Practice of Human Rights in Islam*. Universal Human Rights, 1(1), 63-79.
- Schaffer, M. B. (1998). Speculations about Geopolitics in the late 21st Century. *Futures*, 30(5), 443-452.
- Schofield, C. (2005). A 'fair go' for East Timor? Sharing the resources of the Timor Sea. *Contemporary Southeast Asia*, 27(2), 255-280.
- Shareef, M. (2014). *The United States, Iraq and the Kurds: Shock, Awe and Aftermath*. London: Routledge.
- Shue, H. (1996). *Basic Rights: Subsistence, Affluence and US Foreign Policy*. Princeton: Princeton University Press.
- Smith, A. D. (1981). States and Homelands: the Social and Geopolitical Implications of National Territory. *Millennium*, 10(3), 187-202.
- Smith, J. (1990, Eylül). Oil on Troubled Waters. *Socialist Worker Review*, 134.
- Steinbach, U. (1980). *Sources of Third World Conflict* (Adelphi Paper, No.167, 22). Annual Conference-IISS, Stresa, Italy.
- Taylor, R. J. (1993). *Political Geography*. Essex: Longmann.
- Russia/China/India Axis.(2005, Ocak 10). *The New American*.
- The New York Times. (08.03.1992). Excerpts from Pentagon's Plan: Prevent the Re-Emergence of a New Rival.
- The Sunday Times. (1991, Nisan 21).
- The Times. (1991, Haziran 18).
- Timur, T. (1999). Küreselleşme, İnsan Hakları ve Türk Demokrasisi. Kuçuradi ve Peker (Ed.), *Ellli Yıllık Deneyimlerin Işığında Türkiye'de ve Dünyada İnsan Hakları* içinde. Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Touval, S. (1992). Gaining Entry to Mediation in Communal Strife. In M.I. Midlarsky (Ed.), *The Internationalization of Communal Strife* (255-273). London: Routledge.
- Tuathail, G. O., Dalby, S. & Routledge, P. (Eds.). (1998). *The Geopolitics Reader*. London: Routledge.
- Tyler, P.E. (08.03.1992). U.S. Strategy Plan Calls For Insuring No Rivals Develop. *The New York Times*.
- Van Wie Davis, E. (2008). Uyghur Muslim Ethnic Separatism in Xinjiang, China. *Asia-Pacific Center for Security Studies*.
- Vidal, G. (27.10.2002). The Enemy Within. *The Observer*.
- Vincent, R. J. (1986). *Human Rights and International Relations*. Cambridge: Cambridge Univ. Press.
- Wright, G. (04.06.2003). Wolfowitz: "Iraq War was about Oil". *The Guardian*.